

LEGE ET FIDE

***Ünnepi tanulmányok
Szabó Imre 65. születésnapjára***

Szerkesztette:
Gellén Klára – Görög Márta

Iurisperitus Kiadó
Szeged, 2016

A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára

Sorozatszerkesztő:

Balogh Elemér
egyetemi tanár

© Bakos-Kovács Kitti, 2016	© Menyhárd Attila, 2016
© Balogh Elemér, 2016	© Mezei Péter, 2016
© Barta Judit, 2016	© Mezey Barna, 2016
© Barzó Tímea, 2016	© Molnár Judit, 2016
© Blazovich László, 2016	© Nagy Adrienn, 2016
© Bodzási Balázs, 2016	© Nagy Andrea, 2016
© Csehi Zoltán, 2016	© Nagy Ferenc, 2016
© Cserba Lajos, 2016	© Németh János, 2016
© Csécsy György, 2016	© Nochta Tibor, 2016
© Fantoly Zsanett, 2016	© Papp Tekla, 2016
© Farkas Csaba, 2016	© Pákozdi Zita, 2016
© Fábíán Ferenc, 2016	© Pázmándi Kinga, 2016
© Gál Andor, 2016	© Pokol Béla, 2016
© Gellén Klára, 2016	© Pribula László, 2016
© Gombos Katalin, 2016	© Prugberger Tamás, 2016
© Görög Márta, 2016	© Révész Béla, 2016
© Hajdú József, 2016	© Ruszoly József, 2016
© Harsági Viktória, 2016	© Sándor István, 2016
© Hegedűs Andrea, 2016	© Sárközy Tamás, 2016
© Heka László, 2016	© Stipta István, 2016
© Herczeg Ágnes, 2016	© Szalma József, 2016
© Herédi Erika, 2016	© Szondi Ildikó, 2016
© Homoki-Nagy Mária, 2016	© Takács Albert, 2016
© Jakab Éva, 2016	© Telegdy Gergely, 2016
© Juhász Zsuzsanna, 2016	© Tóthné Fábíán Eszter, 2016
© Kaprinay Zsófia, 2016	© Török Gábor, 2016
© Karsai Krisztina, 2016	© Trócsányi László, 2016
© Katona Tamás, 2016	© Udvary Sándor, 2016
© Katonáné Pehr Erika, 2016	© Varga Imre, 2016
© Kecskés László, 2016	© Varga Norbert, 2016
© Király Lilla, 2016	© Vékás Lajos, 2016
© Kiss Barnabás, 2016	© Vízkeleti Edit, 2016
© Kovács László, 2016	© Wopera Zsuzsa, 2016
© Köblös Adél, 2016	© Zakar András, 2016
© Martonyi János, 2016	© Zvolenszki Anikó, 2016
© Máthé Gábor, 2016	

Felelős kiadó:

Balogh Elemér dékán, a Pólay Elemér Alapítvány kuratóriumának elnöke

Készült a Generál Nyomda Kft.-ben

Felelős vezető: Hunya Ágnes

ISSN 1786-352X

ISBN 978-615-5411-44-1

TARTALOM

Előszó	
Balogh Elemér: Előszó, avagy a perjog dicsérete	9
Bakos Kovács Kitti: Keresztútúben – a gazdaság jogi kihívásai a babahordozó eszközök példáján keresztül	18
Barta Judit: A teljesítésigazolási szakértői szerv és a szakvéleményére alapított kiemelt jelentőségű per a hatályos Pp.-ben és a tervezetben	29
Barzó Tímea: A nem vagyoni sérelem szankcionálásának fejlődési tendenciái	38
Blazovich László: A középkori német városok hierarchikus rendje	50
Bodzási Balázs: A gazdasági fejlődés, illetve a gazdasági válságok hatása a dologi hitelbiztosítékok hazai szabályozására	60
Csécsy György: A magyar védjegyjog fejlődése a kezdetektől 1948-ig	81
Csehi Zoltán: Egyesületi jogviták és választottbíráskodás	91
Cserba Lajos – Nagy Andrea: Észrevételek a polgári perrendtartásról szóló törvény tervezetnek a bizonyításról, ezen belül a szakértői bizonyításról szóló negyedik részéhez, illetve egyes fejezeteihez	104
Fábián Ferenc: A törvényes öröklés néhány kérdéséről	110
Fantoly, Zsanett: The Procedural Rules and their Practical Adaptation of the Crimes Connected to the Temporary Border Fences	120
Farkas Csaba: Anomália és bizonytalanság a kft. alapítás témaköréből	127
Gál Andor – Szomora Zsolt: A képmáshoz való jog fragmentáris büntetőjogi védelme	133
Gellén Klára: Fogyasztóvédelmi magánjog az egyes szerződések körében	145
Gombos Katalin: A perújítás újraszabályozásának kérdései európai jogi, alapjogi összefüggésben – adalékok a polgári perrendtartás rekodifikációjához	156
Görög Márta: A képmásról készített felvétel bizonyítási eszközként való felhasználása ...	167
Hajdú József: Az EU közszolgálati törvényszék fejlődésének dinamikája	173
Harsági Viktória: Gondolatok a kollektív igényérvényesítés kérdéséhez	185
Hegedűs Andrea: Az anyai jogállás és annak lehetséges problémái	195
Heka László: Az új horvát családjogi törvény körüli vita, különös tekintettel a szülői felügyeleti jogra és a gyermekvédelemre	207
Herczeg Ágnes: A közbeszerzési eljárás előkészítésének jelentősége, avagy milyen buktatókat rejthet egy nem megfelelően előkészített eljárás?	219
Herédi Erika: A közigazgatási kontroll útvesztői	228
Homoki-Nagy Mária: Megjegyzések a polgári peres eljárás 19. századi történetéhez	236
Jakab Éva: Jogi pluralizmus és bírói jog a provinciákban	247
Juhász, Zsuzsanna: Benefits of Prison Art Programs	257
Juhászné Zvolenszki Anikó: A Pp. I. fejezetének múltja, jelene, jövője, avagy a törvény célja és alapelvei a kodifikációk tükrében	262
Kaprinay Zsófia: Ex lex állapot az egyesület változásbejegyzési eljárásával összefüggésben	274
Karsai Krisztina: Kettőn áll-e a vásár? – a megtévesztő jellegű kriminális magatartások egyes dogmatikai kérdéseiről	280
Katona Tamás – Katonáné Pehr Erika: A gyermekvédelem társadalompolitikai és jogi összefüggései	287

Kecskés László: A választottbíráskodással kapcsolatos eljárási jogi gondolatok és intézmények fejlődése Magyarországon 1868-ig	304
Király Lilla: Hálapénz a magyar egészségügyben	318
Kiss Barnabás: Az alapjogok korlátozhatóságának egyes kérdései különleges jogrend idején	330
Kovács László Imre: Töredékszavazat-számítás az új parlamenti választási rendszerben	336
Köblös Adél: A közvetlenség elve a polgári perben	347
Martonyi János: Szuverenitás a nemzetközi kapcsolatokban	357
Máthé Gábor: A polgári kori igazságügy, költségvetési kérdés	367
Menyhárd Attila: Büntető elemek a polgári jogban	373
Mezei, Péter: The Theory of Functional Equivalence and Digital Exhaustion – An Almost Concurring Opinion to the Usedsoft v. Oracle Decision	387
Mezey Barna: A perjogi kodifikációk hosszú százada a magyar jogtörténetben	401
Molnár Judit: Egy kiállítás margójára, avagy a magyar zsidó vészorkorszak historiográfiájáról, az emlékezésről nem csak holokauszt évfordulón	410
Nagy Adrienn: Változások a költségkedvezmények szabályozásában a polgári perrendtartásról szóló törvény tervezete alapján	422
Nagy Ferenc: A büntetőjogi bűnösségről és az akaratszabadság problémájáról	430
Németh János: Sikertelen kísérletek a XX. század második felében egy új magyar polgári perrendtartás kodifikálására	442
Nochta Tibor: Az egyetemleges helytállási kötelezettség és felelősség magánjogi természetéről	448
Pákozdi Zita: A keresetlevél kellékei, különösen az érvényesíteni kívánt jog megjelölésének a kérdései az új Pp. kodifikációs folyamataiban	455
Papp Tekla: Rövid értékelés a támogatási szerződésről	462
Pázmándi Kinga: Absztrakt normaértelmezésen 'innen és túl' – a vagyonelev érvényesülése a kft. modellszabályaiban	469
Pokol, Béla: Die Mehrschichtigkeit des Rechts: die Sinnschichten des Rechts	482
Pribula László: Pillanatkép: két új különleges személyiségi jogi per alakuló bírósági gyakorlata	497
Prugberger Tamás: Reformelgondolások a munkaügyi, a közszolgálati és a társadalombiztosítási jogviszonyból eredő jogviták bírósági elbírálásának szervezeti és eljárásjogi szabályozásánál	508
Révész Béla: A politikai hatalom jogásképe az ötvenes években	513
Ruszoly József: A választási bíráskodás a királyi curián (1899: XV. tc.), különös tekintettel a perjogi alapelvekre	524
Sándor István: Adalékok a sikerdíj jogi megítéléséhez	531
Sárközy Tamás: Gondolatok a jogállamiság és a kormányzás kapcsolatáról	541
Stipta István: Tudományos viták a hazai pénzügyi közigazgatási bíráskodásról 1870 és 1883 között	555
Szalma József: A rendelkezési elv az európai és a magyar polgári peres eljárásban	562
Szondi Ildikó: Bérhelyzetünkéről, területi összehasonlításban	573
Takács Albert: Az Alkotmány fogalmának előzményei az európai politikai és jogi gondolkodásban	584
Telegdy Gergely: Tapasztalatok a munkaügyi tárgyaláson tartandó kötelező egyeztetésről	601
Tóthné Fábán Eszter: A házastársi vagyontársaság legfontosabb jellemzői az új Polgári Törvénykönyvben (2013. évi V. törvény)	614

Török Gábor: Rövid kalandozás az anyagi és eljárásjog határmezsgyéin.....	628
Trócsányi László: Közjog és magánjog összefonódása a jogalkotásban	634
Udvary Sándor: Vehere necesse est – az önvezető gépjárművekhez kapcsolódó jogi kérdések körvonalazása.....	644
Varga Imre: Gondnoksági perek a gyakorlatban.....	654
Varga, Norbert: The Procedure and Operation of the Cartel Court	660
Vékás Lajos: A szerzői jogvédelem kialakulásának kezdetei	670
Vízkeleti Edit: A szerződésszegésért fennálló felelősség megváltozott kimentési rendszere	676
Wopera Zsuzsa: A házasság érvénytelenítése iránti perek az uniós joggyakorlatban	686
Zakar András: A közjegyzői pálya sajátosságai.....	695

KETTŐN ÁLL-E A VÁSÁR? – A MEGTÉVESZTŐ JELLEGŰ KRIMINÁLIS MAGATARTÁSOK EGYES DOGMATIKAI KÉRDÉSEIRŐL

Karsai Krisztina
egyetemi tanár

Szegedi Tudományegyetem

1. Bevezetés

Az akadémiai közéletben szokásos születésnap-i ünnepi kötetek egyik legizgalmasabb különlegessége az a szerzőket jellemző törekvés, hogy kapcsolatot találjanak a jubiláns munkássága és a saját szakterületük között. Valóban elvárható az ünnepi kötetbe meghívott szerzőktől, hogy ajándékképpen olyan tanulmánnyal örvendeztessék meg az ünnepeltet, ami – minimum a kapcsolódás okán – az ő érdeklődését felkeltheti, s így a tetszését is elnyerheti. Ahogy ez bármelyik jól kiválasztott születésnap-i ajándékhoz illik.

Szabó Imre civilista és perjogász munkássága igen széleskörű, így ehhez a más jogterületek művelői is könnyen találhatnak kapcsolódási pontot, én azonban elsősorban a választottbírókénti működését idézném. Témaválasztásom indokát először is azzal a hasonlósággal igazolom, ami az általam is gyakorolt fogyasztóvédelmi békéltetés és a választottbíráskodás között, mint alternatív vitarendezési fórumok között fennáll. Másfelől pedig a békéltetés során szerzett azon tapasztalatokra és észlelt problémákra szeretném a figyelmet felhívni, amelyek ugyan a magánjogi jogviszonyokban tűnnek fel, de a büntetőjog számára is relevanciával bírhatnak. Ebben a kontextusban az keltette fel ugyanis az érdeklődésemet, hogy a fogyasztók irányában megvalósuló szerződésszegések, illetve a sérelmükre megvalósított egyes tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok konkrét, életbeli esetekben olyan elemeket is mutatnak, amelyek büntetőjogi tényállásokat is kimeríthetnek, vagy legalábbis felvetik valamely bűncselekmény elkövetésének gyanúját (például csalás, kényszerítés, fogyasztó megtévesztése, rossz minőségű termék forgalomba hozatala). Történik mindez úgy, hogy a bűnüldöző hatóságok nem szereznek tudomást az esetről, hiszen a „sértett” fogyasztó sokszor szégyelli a meghozott, anyagilag rossz döntését, vagy akár azt, hogy átverték és kihasználták. Korábbi munkámban foglalkoztam már annak vizsgálatával, hogy az ilyen típusú magánjogi jellegű jogsértések milyen további tényállási elemek megvalósulásával nyerhetnek büntetőjogi relevanciát (az ultima ratio elvet figyelembe véve a fokozatos jogtárgysértési láncolat mentén, illetve a bűnösségi elemek értékelésével¹), jelen esetben ezen túlmutatóan azt az általános kérdést kívánom körbejárni, hogy miképpen értékelhető és osztályozható a megtévesztés, vagy még általánosabban, a hazugság a büntetőjogban. Ezen ünnepi tanulmányban elsősorban kutatási hipotéziseket fogalmazok meg, illetve néhány példán keresztül az általam felállított, a magyar büntetőjog egészére vonatkozó kategóriák főbb ismérveit is bemutatom.²

¹ Vö. KARSAI Krisztina: *Fogyasztóvédelem és büntetőjog*. HCG-ORAC, Budapest, 2011.

² A kutatás jelen első fázisát követően – terveim szerint – az osztályozást és kategorizálást a Btk. egészére nézve elvégzem, ezzel egységes rendszerbe foglalva a hatályos törvény szerinti azon magatartásokat, amelyekben megjelenik a hazugság.

2. A jogkövetésbe vetett hitből eredő bizalom

A társadalmi együttélés szabályainak betartása minden felelős polgár kötelessége, betartatása pedig a modern jogállami viszonyaink között az állam feladata. A büntetőjogi szabályozás jelöli ki az együttélési szabályok határköveit, olyan tilalmakat állít fel, amelyek megsértése esetén kényszerrel érvényesíthető a jogrend helyreállítása, ami nem más, mint a jogsértő megbüntetése. Azzal a céllal is, hogy se ő, se mások ne kövessenek el se ilyet, se hasonló, de tulajdonképpen semmilyen bűncselekményt. A büntetőjogi tilalmak tehát nem vitathatók, legfeljebb a büntetőjogi rendszeren belül léteznek olyan szabályok, amelyek – bár látszólag a tilalmat megszegték – mégis mentesülést engednek (megfelelő életkor vagy belátási képesség hiánya, jogos védelem stb.). A büntetőjogi tényállások jelentős részénél a tilalom abban a felfogásban gyökerezik, hogy az együttéléshez az élet legtöbb területén a legelvontabb értelemben konszenzusnak és bizalomnak kell fennállnia a társadalom tagjai között. Elfogadjuk tehát a szabályokat, feltételezzük, hogy a másik is elfogadja és betartja azokat, így ennek következtében bízhatunk mások jogkövetésében, aminek eredményeképpen életbeli döntéseinknek a társadalmi együttélés szabálykövető mátrixában valamennyire kiszámítható és előrelátható következményei vannak. Például ha új munkahelyet keres valaki, nyilvánvalóan abból indul ki, hogy az álláshirdetések valóságok, a kínált munkára tényleg keresnek embert és persze afelől sincsenek kétségei, hogy ha megkapja az állást, akkor a munkájáért fizetést fog kapni. A társadalmat a jogkövetés kohéziója tartja össze. Értelemszerűen ez a büntetőjogban is leképeződik, és sok esetben éppen az fogalmazódik meg tilalomként (így bűncselekményi tényállásként), ahol ezt az elvi konszenzust és bizalmat sérti meg az elkövető. Amikor a szexualitásra úgy kerül sor, hogy csak az egyik fél akarja, vagy amikor olyan sérelmet szenvedünk, amibe nem egyeztünk bele, az erőszak vagy a fenyegetés alkalmazásával durván sérül ez a bizalom, de a bizalmat a nem erőszakos megtévesztés is aláássa.

3. A hazugság rendszerbeli helye

Önmagában hazudni nem tilos. Legalábbis a Btk. szerint. Mégha morálisan megkérdőjelezhető a valóságtól eltérő tények állítása, ennek jogi és különösen büntetőjogi relevanciája korlátozott.

A valóságtól eltérő tudattartalom két, egymással lényegében ellentétes előjelű dogmatikai struktúrában jut jelentőséghez a büntetőjogban. Egyfelől a felelősséget kizárja (enyhítheti bizonyos tények – akár hazugság miatti – fel nem ismerése), másrésztől azonban felelősséget alapozhat meg.

Az egyik a büntetőjogi felelősségrevonás akadályát képező tévedés, ami az elkövetőt (a tettest) jellemezheti bizonyos esetekben. Amennyiben tehát a valóságtól eltérő információ címzettjeként a tettes jelenik meg, a tévedésre vonatkozó kategóriák alkalmazása válhat szükségessé, a szándékoság (gondatlanság) hiányán keresztül a bűnösség kizárása a következménye annak, ha a tettesnek valamely olyan tényről van a valóságtól eltérő információja, amely lényeges a büntetőjogi felelősség megállapítása szempontjából (tényállási elem). A jogellenességben, a társadalomra veszélyességben (tilalmazottságban) való tévedés is releváns lehet, e dogmatikai kategóriák részleteivel ehelyütt nem foglalkozom,

ezt megtették már sokan mások,³ illetve magam is.⁴ Ebben – a jubiláns tiszteletére készült – munkában ugyanis inkább azzal a másik kérdéskörrel kívánok foglalkozni, ami a valóságtól eltérő tudattartalom kialakítását mint tettesi cselekményt közelíti meg, azaz éppen fordított irányú. Így azt a kérdéskört kívánom analizálni, amelyben a valóságtól eltérő információ forrása vagy eredője a tettes és a büntetőjogi felelősség magját éppen az a csalárdság jelenti, ami valamely „hazugság” közlésében, állításában testesül meg és vagy önmagában, vagy további tényállási elemekkel összefonódva alkot Btk.-beli tényállásokat. A büntetőjogi tényállásokon keresztül észlelhető, hogy az élet különböző területein a valóságnak megfelelő információnak kulcsszerepe van, olyannyira, hogy azok csorbulása bizonyos esetekben büntetőjogi felelősséget is megalapozhat. Az itt vizsgált problémakörben a tettes tudja és ismeri a valóságot és ennek ellenére operál az információkkal (szándékos bűncselekmények).

4. A hazugság mintázatai a Btk.-ban

A megtévesztés, illetve ahhoz hasonló tettesi magatartások komoly jelentőséghez jutnak egyes büntetőjogi tényállásokban, mindegyikük közös eredője az a védelmi igény, hogy az adott helyzetekben a címzettek (esetleges sértettek) döntéseinek meghozatalához szükséges a valóságnak megfelelő tudattartalom fenntartása. Az adott helyzetek körét maga a büntető jogszabály határozza meg, ezzel tulajdonképpen azon hazugságokat is listázza, amelyekkel szemben van helye büntetőjogi védelemnek, azaz a „hétköznapi” hazugság büntetőjogi korlátait is felállítja.

A Btk. fogalmi rendszerében a „hazugság” többféle mintázatban jelenik meg. A valóságtól eltérő információk *közvetlenül* (valótlan információ) vagy *közvetetten* (valós információ elhallgatása) juthatnak jelentőséghez. Az előbbi esetében a valótlan információ szolgáltatásának epicentrumában a tettes áll, az utóbbi esetében pedig az elhallgatás is őt terheli, azonban ez csak akkor releváns, ha létezik valamilyen normatív kötelezettség az információ szolgáltatására (például hamis tanúzásnál). Ezekben az esetekben a tettes magatartása okozati összefüggésben áll a valóság megismerésének lehetetlenségével, a magatartás büntetőjogi relevanciája az információ jellegétől (tartalmától) függ. A jogalkotó feladata eldönteni, hogy milyen információk esetében teszi tilalmazottá a hazugságot, azaz melyek azok az információkörök, amelyek esetén már a valóságtól eltérő információ szolgáltatása (esetleg bizonyos körülmények mellett) bűncselekményi alakzatot képez.

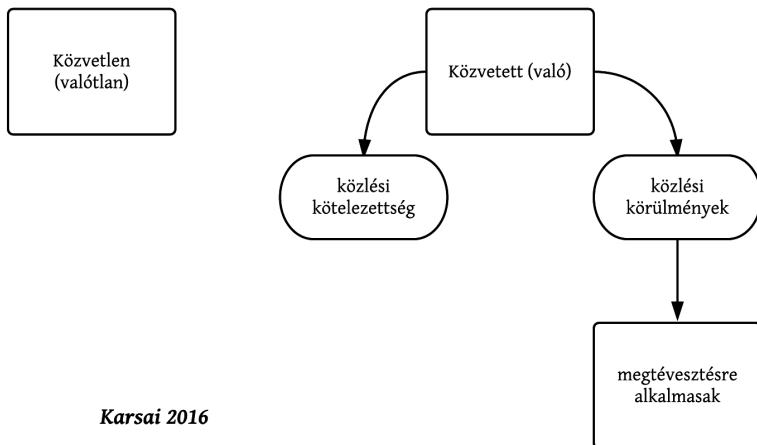
Ezektől eltérő, *közvetettnek* tekinthető további mintázatként említhető meg a valóságnak megfelelő információ átadása megtévesztésre alkalmas módon. Ilyenkor a szolgáltatott információ egyébként megfelel a valóságnak, azonban az információátadás körülményeit akként alakítja a tettes, hogy a megtévesztés lehetősége kialakuljon.

---

³ A hazai tankönyv- és kommentáriródalmon túlmenően lásd BÉKÉS Imre: *Gondatlanság a büntetőjogban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974.; ELEK Balázs: *Juris ignorantia non excusat? A jogi tévedés megítélése a gazdasági büntetőperekben*. Rendészeti Szemle, 2009. 7–8. sz.; HATI Csilla: *A társadalomra veszélyességben való tévedés*. ujbtk.hu 2013.

⁴ KARSAI Krisztina: A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés tényállásának kritikája. *Magyar Jog* 54 (12) (2006) 745-750.

Karsai 2016

Az információkörök vonatkozásában a releváns tényállások alapján többféle kategóriát felállíthatunk. Vannak olyan valótlan információk, amelyeket a jogalkotó a hamisság legáltalánosabb fogalmának használatával fűz be a normaszövegbe. Ilyenkor a valótlan információk szolgáltatása vagy valamely nyilatkozaton keresztül történik vagy valamely elkövetési tárgyat érintően testesül meg. Az utóbbiak tipikusan a közbizalom körében relevánsak, de ilyen a hamis vád, a hamis tanúzás, és a pénzhamisítás is. Mindenképpen említendő, hogy a Btk. fogalomrendszerében ezen belül létezik különbségtétel – bizonyos elkövetési tárgyak esetén – a hamisság, a meghamisítottság és a valótlanosság / valótlan tartalmúság között. Ennek akkor van jelentősége, ha a valóságnak meg nem felelés formái között valamely elkövetési tárgyat érintő reálaktusok körében lehet különbséget tenni. Ilyenkor a hamisság az eredeti tárgy utánzásával jön létre és a tettes teljesen új, még nem létező objektumot hoz létre vagy állít elő, a meghamisítás esetén az eredeti tárgyon történik meg a változtatás, de nem jön létre új fizikai test. A valótlan tartalmúság pedig csak akkor releváns megkülönböztetés, ha az adott elkövetési tárgynak van olyan értelmezhető tartalma, jelentése, ami elkülönül a formájától és a fizikai valóságbeli megjelenéstől, így okiratok, kép- és filmfelvételek esetén.

A hamisság – a Btk. fogalomrendszerében – jelentheti egyébként a pusztán valóságnak meg nem felelést (pl. koholt bizonyíték), de jelentheti az adott dologra vonatkozó szabályozásnak való meg nem felelést vagy a létező eredetitől való eltérést (pl. hamis egészségügyi termék). A bűncselekmények elnevezésében megjelenő hamisságot nem tekintem döntő szempontnak ebben a vizsgálatban. A jelen kutatásindító áttekintésben a valóságtól eltérő információk közé sorolom be azokat a tárgyasult „hazugságokat” is, amelyek nem valamely nyilatkozattal realizálódnak, hanem amelyek átvitt értelemben testesítenek meg „hazugságot”. Ilyen például a hamis okirat, a hamis pénz, a hamis bankkártya.

A hazugság a hamissághoz kötődő – fentiekben kategorizált – mintázatokon kívül további alakzatokat is felvesz, még hozzá a látszatkeltés, illetve a színlelés fogalmain keresztül. Ezekben az esetekben tulajdonképpen a konkrét, életbeli elkövetési magatartás mind a közvetlen, mind a két közvetett típusú információszolgáltatás képében megjelenhet, mivel mind a látszatkeltés, mind a színlelés sikeressége attól a konkrét szituációtól függ, amiben azt kifejtjük, így lehetséges, hogy ehhez valamely valótlanosság pusztán állítására van szükség, vagy éppen a valóság elhallgatására.

Eddigiekben a büntetőjogilag releváns hazugság jellemzőit tekintve csak a tettesi felismerésről ejtettem szót, a tettes tehát ismeri az adott információ (illetve a fennálló közlési kötelezettség vagy közlési körülmények) vonatkozásában a valóságtól eltérőség tényét, az azonban, hogy az esetleges címzett felismeri-e ezt, illetve hogy mit tesz a „hazugság” hatására, a következő szintek vizsgálati tárgya.

5. Tényállásszerű hazugságok a Btk.-ban

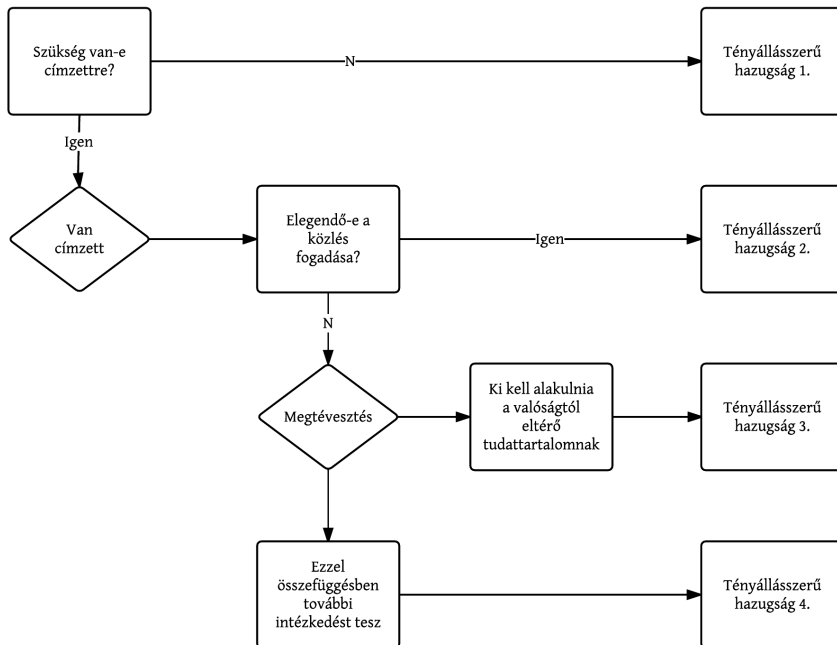
Ahogy már említésre került, a hazugság Btk.-beli relevanciája további kritériumok függvénye. Ugyan állítható, hogy önmagában hazudni nem bűn a Btk. szerint, ahogy magam is tettem a 3. rész bevezetésében, ez azonban csak akkor igaz, ha nem valamely speciális információkörre vonatkozik a hazugság, a valóságtól eltérő információk tudatos állítása (közvetítése).

Ebből következően vannak tehát olyan információkörök, amelyek esetében már a pusztá hazugság is tényállásszerű lehet. Ilyennek tekintjük például azokat az információkat, amelyek a közokiratot jellemzik (Btk. 342.), az egészségügyi terméket írják le (Btk. 186.§), a pénz, vagy éppen a bélyeg jellemzőit jelentik (Btk. 389.§ és 391.§). Ezekben az esetekben nincs szükség a tényállás megvalósulásához valamely címzettre, és az objektív, valóságnak meg nem felelés – amennyiben a tények tudata értelemszerűen kiterjedt erre – tényállásszerűvé teszi a „hazugságot” (1. sz. változat). Ezekben a bűncselekményi tényállásokban megjelenhetnek további tényállási elemek, amelyek a „hazugság” esetleges modalitásait részletezik, de a megfogalmazott lényegi ismérven nem változtatnak.

A következő kritérium a konkrét címzethez kötődik, azaz azt kell megvizsgálni, hogy a „hazugságnak” van-e – tényállásilag értékelt – címzettje. Vagyis az előző esetkörben nyilvánvalóan nincs, ezért lehetséges a tényállás megállapíthatósága akkor is, ha „nem sikerül a hazugság”, és gyenge minőségű a hamis pénz vagy a közokiratról messziről ordít, hogy tákolmány. Ha azonban van címzett a tényállásban nevesítve, akkor a következő kérdés, hogy elegendő-e a valóságtól eltérő információ megismerése, tudomásra hozása a büntetőjogi felelősséghez (elegendő-e tehát az állítás, híresztelés stb.) vagy ennek a közlésnek olyannak kell-e lennie, hogy ki is alakítsa a címzettben is a valóságtól eltérő tudattartalmat (megtévesztés). Az előző esetben akkor is adott lehet a büntetőjogi felelősség, ha a címzett felismeri a „hazugságot”, az utóbbi esetben pedig csak akkor, ha a címzett nem ismeri fel azt. Azon tényállások, amelyeknél a címzett pusztán az információ „vevői” szerepre korlátozódik, a tényállás tehát tartalmazza a címzett szükségességét, de a felelősség megállapításához elegendő az, ha az „észlelés” bekövetkezik. Ilyen például a hamis vád (Btk. 268.§), ahol a hatóság a címzett, vagy a hamis tanúzás is hasonló (Btk. 272.§), de például a nagy nyilvánosság előtti elkövetés definiálásával ilyen a rémhírre vonatkozó valótlan tényállítás (Btk. 337.§) vagy az áru lényeges tulajdonságára vonatkozó valótlan tényállítás is (Btk. 417.§). Ezt a csoportot tekintem a 2. sz. változatnak.

A fentiekben említett további esetben, immár a 3. sz. változatban, a tényállás kifejezetten a célszemély, a címzett (passzív alany) tudatában lejátszódó folyamatot is bekalkulálja a tettes felelősségi képletébe: nem elég észlelni a hazugságot, a felelősség teljességéhez az szükséges, hogy a címzettben a valóságtól eltérő tudattartalom ki is alakuljon. Ezek a tényállások tipikusan azok, amelyek a tettesi magatartást valamely látszat keltésében definiálják, ugyanis a látszatkeltés attól lesz tényállásszerű, hogy a konkrét címzett vagy esetleg „bárki” más (= külső szemlélő) a látszatkeltés tényét ne ismerje fel, s a valóságot a tettes akarata szerinti tartalommal észlelje. Ilyennek tekinthető például a befolyással

üzérkedés azon minősített esete, amelyben a tettes azt a látszatot kelti, hogy hivatalos személyt megveszteget (Btk. 299.§), vagy a közbiztonság fenntartásának látszatát keltő tevékenységet végez (Btk. 352.§).

Karsai 2016

Az említett esetkör azzal teszi magát nehezzé, hogy ebben az esetben – elvileg – a címzett személyes tulajdonságaitól, így különösen a megtévesztés elleni rezisztenciájától (annak kognitív és pszichológiai jellemzőivel) is fog függeni a tettes felelőssége. Az említett és más, ugyanebbe a kategóriába tartozó bűncselekmények esetén a joggyakorlat vizsgálata szükségesnek tűnik a hipotézis bizonyításához: a „közönség” vagy a célszemély jellemzőit a tettesi hazugsághoz és az ezzel szemben álló valósághoz való viszonyukat a konkrét ügyekben lefolytatott bírói vizsgálat ír(hat)ja le. További bonyodalmat okoz az, hogy a látszatkeltéssel megvalósuló egyes tényállások esetén (például Btk. 338.§) a célszemély maga nincs definiálva a tényállásban, így ha az előző hipotézis helyesnek bizonyul, azt a további vizsgálatot kell lefolytatni, hogy a törvényesség elve milyen korlátokat támaszt éppen a célszemély tulajdonságainak esetleges felelősségalapító vagy -fokozó hatása elé.

Álláspontom szerint ezen 3. sz. változathoz hasonló egyébként az a tényállás is, amikor megtévesztésre alkalmas módon történik az egyébként valós információ szolgáltatása. Ilyenkor is szükség van a címzetre, amit a törvényesség elvéből fakadóan a tényállásnak kell tartalmaznia, mivel a megtévesztésre alkalmasság mércéjét a definiált címzett személyes tulajdonságai (megtévesztés elleni rezisztencia, elvárható ismeretek, felismerési képesség szintje stb.) fogják meghatározni (vö. Btk. 417.§).

A hazugság sikerességének a szintjét az jellemzi, hogy a megtévesztés következtében történik-e olyan cselekvés, ami a tettesi akaratot követi, és aminek az eszköze a valóságtól eltérő információ szolgáltatása. Itt 4. sz. változatnak tekintett esetkör iskolapéldája a csalás,⁵ amelynek lényege a megtévesztő magatartáson túlmenően az is, hogy ennek hatására a megtévesztett személy olyan intézkedést tesz, amivel közvetlen okozati összefüggésben áll be a tényállásszerű eredmény, a kár. Hasonló mintázatról beszélhetünk akkor is, amikor a Btk. 308. §-a értelmében a megtévesztett (arra jogosult) személy kifejti az elkövetési magatartást, azaz elrendeli a megbízhatósági vizsgálatot valamely célszeméllyel szemben, vagy például a megtévesztéssel elkövetett magánlaksértés (Btk. 221. §) esetén is.⁶

6. További vizsgálódások szükségessége

A fenti osztályozás nem tartalmazza azokat a tényállásokat, amelyekben a hazugság (a valóságtól eltérőség) a büntetőjogi felelősség valamely más – nem tipikus – feltételéhez kötődik, így különösen nem terjesztettem ki a fenti kategóriákat a rágalmazás, illetve a becsületsértés tényállásaira, amelyekben a valótlanosság nem a tényállás megvalósulása körében jut jelentőséghez.⁷ Ahogy a befolyással vásárlásának azon esetkörét sem fűztem be a rendszerbe, amelynél a tettes magát hivatalos személynek kiadó személy részére vagy rá tekintettel másnak adja vagy ígéri a jogtalan előnyt (Btk. 298. §).⁸ Ezen esetkörök vizsgálata természetesen a hazugság büntetőjogi relevanciája körében szintén lényegesek, de dogmatikai természetük eltérősége miatt a kutatás jelen, kezdeti fázisában ezeket szükségesnek láttam egyelőre lehatárolni.

Ebben a munkában nem folytatom le továbbá azt a vizsgálatot sem, ami a fentiekben vázolt mintázatok egymáshoz való viszonyát, a jogtárgysértési skálán elfoglalt helyüket, valamint a tárgyi súlyukat (és szankcióikat) célozza, ezek tehát további munkák tárgyát fogják képezni. Ennek ellenére fontosnak tartottam e rövid, tisztelgésnek és ajándéknak szánt munkában a kérdéskörrel értekezni, amelyre éppen a magánjogi jellegű, fogyasztóvédelmi békéltetések során csodálkoztam rá, észlelve azt, hogy a fogyasztókra milyen óriási mértékben zúdul a „hazugság” a hétköznapi kereskedelemben és magánjogi jogviszonyokban. Észleltem azt is, hogy e hazugságokkal szemben sokszor védtelenek a fogyasztók, így büntetőjogászként rögtön az a kérdés is felöltött bennem, hogy mit tehetne a büntetőjog a védelem megerősítése érdekében. Ennek érdekében folytattam korábban le vizsgálatot a fogyasztóvédelem és a büntetőjog kapcsolatáról.⁹ Most ebből kiindulva foglalmazom meg a tágabb célkitűzést, és emelem az absztrakció magasabb fokára vizsgálódásmat: azt kutatom, hogy a hazugság miként lesz releváns a Btk. teljes horizontján – immár nemcsak fogyasztókat érintve.

⁵ Lásd részletesen: MADAI Sándor: *A csalás büntetőjogi értékelése*. HVG-ORAC, Budapest, 2011.

⁶ A címben jelzett szolás igazsága tehát tetten érhető a 3. és 4. sz. mintázatok kapcsán a Btk-ban is.

⁷ Lásd ezzel kapcsolatosan részletesen SZOMORA Zsolt: A való tények közlésével elkövetett rágalmazás és a valóság bizonyítása mint a vélemény szabadság korlátja. Egy alapjog a dogmatikai modellek csapdájában. *In Medias Res* 2016/1 51-67.

⁸ Lásd részletesen HOLLÁN Miklós: *Valótlan állítások jelentősége a hivatali korrupciós bűncselekmények minősítésénél*. In: Gál Andor – Karsai Krisztina (szerk.): *Ad valorem*. Ünnepi tanulmányok Vida Mihály 80. születésnapjára. Szeged, Jurisperitus Bt., 2016. 153-167.

⁹ Ennek érdekében folytattam le korábban vizsgálatot a fogyasztóvédelem és a büntetőjog kapcsolatáról. Lásd KARSAI, 2011.